

СЛИКЕ ПРИРОДЕ У СУНДЕЧИЋЕВОЈ ПЕСНИЧКОЈ ЗБИРЦИ *МИЉЕ И ОМИЉЕ*²

Циљ овог истраживања јесте да предочи слике природе у Сундечићевој песничкој збирци *Миље и Омиље*. Рад ће најпре предочити композицију збирке како би се што боље осветлио њен контекст. На тај начин би била назначена кључна места и мотиви Сундечичеве лирике, што заправо представља полазишну тачку на коју се наслања остатак истраживања. Предочавањем слика природе, што је заправо наставак истраживања, разоткривају се и функције пејзажа, као и предели природе који су контрастно постављени, осветљавајући на тај начин песников мисаони и емотивни свет. Тако светли, ведри, па и идилични предели означавају песников период љубави и заљубљености, док тамни пејзажи означавају слутњу смрти и смрт вољених особа. На размеђи тог контрастног укрштаја запажају се новитети приликом осликавања пејзажа (осликавање морских предела Боке), као и утицаји које су песници попут Петрарке, Леопардија и Данте Алигијерија извршили, али и филозофи међу којима посебно издвајамо Аристотела кога у самом предговору и наводи. Анализом предочене тематике биће омогућен детаљан увид како у простор природе, тако и у значај за саму песничку збирку, док ће новитети предочити спону са другим књижевностима које су на Сундечића утицале.

Кључне речи: поезија, романтизам, Јован Сундечић, *Миље и Омиље* или *Милица и Невенка*, природа, слике природе.

1. Уводна разматрања

Јован Сундечић је у данашње време, као и у 20. веку, скрајнути и готово сасвим заборављени песник, што у 19. веку, посебно у периоду његовог стварања, али и након песникове смрти није био случај. Он је у погледу стваралаштва жанровски веома разноврстан песник: писао је патриотске песме које славе словенство и идеју народног уједињења без обзира на земљу и националност, затим љубавне песме – оне се деле на млађе (песничка

¹ milica.kandic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години број 451-03-66/2024-03/ 200198).

збирка *Љубав и цвијеће*) и старије (*Тужна књига, Миље и Омиље или Милица и Невенка*), које иако препознате као не толико иновативне, ипак остају упамћене по разноликости самог начина испевавања, те неке подсећају на севдалинке, друге на поскочице, а било је и покушаја испевавања трубадурских и анакреонтских песама (уп. Божовић, 1928: 20, 21, 22). Не треба сметнути с ума ни то да је Сундечић писао лирске песме које су настале по угледу на народну поезију, где се запажа преузимање тема и мотива као што су лепота и стас виле са којом се драга пореди (вила је и овде посестрима јунаку, њој се говоре јади и догађаји лирског субјекта), али и лепота драге која надилази лепоту Месеца, те надигравање девојке и Месеца у лепоти, а онда и Сунца (по предању Месечевог брата), као ни митолошки аспект који је такође присутан у песничкој збирци *Миље и Омиље*. Ипак је највише остао упамћен и цењен због својих епских песама (нпр. „Анђелија Косорића”), спегова (попут „Петровдана на Цетињу”), поема („Вршидба”, „Нови пакао”), баладе „Крвава кошуља” и епско-лирске песме „Сјетва и вршидба”. Такође, треба напоменути да је његово песништво обухватало и моралне песме за децу, где се запажа класицистички начин певања посебно када су посреди дидактички поступци, али и мотиви и поступци који карактеришу народну поезију (уп. Максимовић, 2013: 33).

Циљ овог истраживања јесте представљање и анализа слика природе у Сундечићевој песничкој збирци *Миље и Омиље или Милица и Невенка*. Рад ће најпре указати на композицију збирке како би се што боље осветлио њен контекст. На тај начин биће назначена кључна места и мотиви Сундечићеве лирике, што заправо представља полазишну тачку на коју се наслања остатак истраживања. Тенденције ка пејзажном осликавању кроз песму запажају се још у његовој *Сјетви*. Никчевић (уп. 2010: 194) казује да код песника пејзаж чини само тематски оквир, јер није довољно персоналан и несамосталан, али са наглашеним визуелним доживљајем света и живота, те се запажа да је инкорпориран нарочито у фабуларним и лирско-епским песмама. Сундечићеви пејзажи јесу веома значајни, јер бележе слику тога доба и догађаје који разоткривају културноисторијску димензију и контекст епохе. У својим песмама, како истиче Цар (уп. 1902: 4), песник најпре осликава спољашњост ствари, приступајући најпре као сликар који поезијом слика занимљиве догађаје из природе. Предочавањем слика природе, што је заправо наставак истраживања, разоткривају се и функције пејзажа, као и предели природе који су контрастно постављени, осветљавајући на тај начин песников мисаони и емотивни свет. Тако светли, ведри, па и идилични предели означавају песников период љубави и заљубљености, док тамни пејзажи означавају слутњу смрти и смрт вољених особа (мајка, Невенка, син).

Различити песнички мотиви, утицаји које запажамо, жанровска разноврсност која је битно обележила Сундечићево песништво, као и имплементирани ставови, дидактизам, заједно са фолклорним елементима који

су у већој или мањој мери успели, свакако сачињавају поетичке особености његовог песништва. „Сундечићева поезија, која је по унутрашњим својствима најближа романтичарској поетичкој процедури (али се не може искључиво за њу везивати), темељи се на његовим најинтимнијим животним моментима, али су њени извори неријетко и лектирни” (Певуља, 2021: 74). Ипак, овај песник је остао највише упамћен по томе колико је народна књижевност утицала на њега, каквим се језиком и стилем користио, а који су управо одатле и преузети. Сагледавајући бројне утицаје, запажамо да је у своју поезију интегрисао српску, хрватску и црногорску књижевност, што је додатно спајало те народе, али је истовремено служило и идеји уједињења јужнословенских књижевности у јединство *словенског интегрализма* (уп. Никчевић, 2010: 190). Такође, треба напоменути бројне утицаје на песника попут: Франческа Петрарке, Ђакома Леопардија и Данте Алигијерија, Алеарда Алеардија³, Франца Прешерна, Александра Пушкина⁴, Фридриха Шилера⁵, али и филозофи међу којима посебно издвајамо Аристотела кога наводи Сундечић у свом предговору. Када говоримо о Петраркином утицају, најпре треба истаћи да се нарочито испољава у песничкој збирци *Миље и Омиље*, посебно у другом делу збирке који је посвећен његовој другој, великој љубави и музи и то у познијем стваралаштву, посебно се односећи на песме које су настајале након Невенкине смрти, док, с друге стране, „Јадиковке” посвећене њој веома подсећају на Змајеве *Ђулићеве увеке*⁶ (уп. Шекара, 2009: 58). Самим приступом драгој и поезији, те и честим алузијама на Лауру, песник је показао да је свестан утицаја, али и тога да се заљубио у Невенку попут овог великог песника.

„Као пјесник, Сундечић се у току свог дугог стваралачког вијека мијењао, тако да је објединио класицистички начин пјевања, тзв. школе објективне лирике (нарочито на плану алегоријског поступка и дидактике), по узору на пјесништво Јована Стерије Поповића, са мотивима и поступцима карактеристичним за народну поезију и полиметричност романтичарског стиха, какав је доминирао у ‘Ђачком растанку’ Бранка Радичевића” (Максимовић, 2012: 351).

³ Попут Алеардија, и Сундечић је окарактерисан као песник са извршним осећањем за форму (уп. Цар, 1902: 3).

⁴ Бањевић (1973: 25) истиче да лакоћа у његовом приповедању подсећа на Пушкинове скаске у стиху.

⁵ Његово *Звоно* извршило је утицај на бројне друге романтичаре попут Лазе Костића, али је исто тако запажен и у Сундечићевој *Вршидби* где је песник начинио битну разлику у односу на Шилера, те је дело које је уједно и врхунац лирике и дидактике, било упућено на *нашу ствар* (уп. Божовић, 1928: 35, уп. Никчевић, 2010: 194; за више детаља и изведених паралела в. Цар, 1902: 24).

⁶ Такође је запажено да Сундечићево дело подсећа на романтичарски начин певања „из Змајевих пјеванија и политичке пропаганде овог времена” (уп. Бањевић, 1973: 25).

Када је реч о морално-поучним Сундечићевим песмама, не треба оставити утицај епског песништва. Те песме имају „имају књижевноисторијски значај и свједочанство су колико преображаја једног пјесника толико и еволутивних путева новије српске лирике” (Певуља, 2021: 93). Један од значајнијих узора поред Јована Стерије Поповића, као што смо истакли овим цитатом, јесте Бранко Радичевић, али треба напоменути да је неизоставан и утицај Његоша и његове *Луче микрокосма*, по чијем је узору писао *Нови пакао*, поред тога што ово дело настаје и по узору на Алигијерија на кога се Сундечић такође угледао (уп. Иванић, 2009: 127). Запажамо да су бројни утицаји обликовали и преобликовали његово песништво, што само доприноси вишеслојности и вишесмерности проучаваног корпуса. Поред наведених песника, у поемама се нарочито угледао на Јакшића, а по фразеологији и лексици га повезују са С. М. Љубишом (уп. Иванић, 2009: 126). Овакво побрајање и предочавање стваралаца и филозофа важно је за истраживање управо зато што и сам песник показује да је свестан ко је све утицао на њега, која и каква литература, те у ком смеру се даље креће и развија његово песништво. Анализом предочене тематике биће омогућен детаљан увид како у простор природе тако и у значај за саму песничку збирку, док ће новитети предочити спону са другим књижевностима које су на Сундечића утицале.

2. Сундечићев предговор

Поред тога што смо пређашње напоменули да се Сундечићева поезија темељи на стварним, интимним љубавним догађајима, постоји много песама које тематизују његово стварање, где се запажа да је поетска мисао саставни део њега, неодвојива од песника самог, што је случај и са предговором збирке *Миље и Омиље*. Те мисли јесу заоденуте у песничко рухо и представљају скуп поетичких исказа који нису насумични, већ откривају песника који следи свој инстинкт и непрестано га освешћује (уп. Певуља, 2021: 74–75). Предговор који је песник самостално сачинио, као и белешке које се налазе на самом крају збирке, представљају генезу и тумачење готово сваког исписаног ретка са јединственим коментарима који на један нови начин отварају песништво пред читаоце (уп. Цар, 1902: 26). И не само то, у предговору се запажа Сундечићев изузетан дар за приповедање и наративизацију догађаја, што потврђује Царев став да је песник уједно и велики сликар необичних догађаја, ликова, психичких и емоционалних стања и осећања. Предговор разоткрива песничку инспирацију и на необичан и слободан начин проговара о својим трима љубавима које су му обележиле живот. Разоткривајући најинтимније кутке свог живота, пред нама се збирка открива и отвара попут књиге, самим тим се доживљава као искрена и

аутентична исповест, што доприноси појачавању уметничких својстава (уп. Певуља, 2021: 89). Марко Цар (1902: 4) у свом тексту „Јован Сундечић: критичко-биографска студија” говори о песниковом необичном таленту да ослика догађаје у природи и око себе и да он то најпре чини више као сликар него као филозоф. Такође, Марко Цар (1902: 4) истиче и то да се Сундечић од новијих песника пластичнијег израза одваја тиме што се у његовим песмама исказују друштвене и моралне тенденције које често носе народно обележје, али имају и филозофско-религиозни поглед на свет.

Тако предговор подсећа на дневничке записе препуне песникових и филозофских мисли, догађаја, личних исповести, дидактичног тона и поучавања, несрећних околности, смрти и болести, затим слике тога времена, друштва и простора Боке, Котора и Далмације говорећи да су под италијанским утицајем у великој мери запустили и заборавили свој лепи језик. Такође, предговор обилује занимљивим, веома живописним описима, стањима и расположењима која су опседала песника, почевши од радости, заљубљености, чежње, устрепталости, опседнутости ликом Невенкиним, утисцима о првом сусрету, до узнемирености, туге, хистерије, хипохондрије и слично, што заправо даје одличну увертуру у то како ће се песникова осећања смењивати кроз песничку збирку. Тој живописности доприносиле су бројне метафоре, поређења, где је песник себе често поистовећивао са Дантеом, Игоом, Петрарком (посебно у љубавном заносу). Читаоцима предговора се, како текст тече, говоре и предочавају различити догађаји, слике, шетње, састанци, сусрети, слутње, реминисценције, историјске прилике. Све ово праћено је стиховима и појашњењима у виду кратких тумачења контекста песама и начина њиховог настанка, тј. инспирације. Због свега пређашње наведеног, предговор је за осветљавање културно-историјског и социјалног контекста стварања изузетно важан, сам песник пружа увиде у начин размишљања и филозофију тог времена. Такође, он је свестан тога да је осећање љубави неминовно за његово стварање, те да је предговор само један од песничких настојања да докучи лепоту и представи љубав, при чему увиђа да није лако докучити њихов смисао и представити суштину.

У предговору Сундечић наводи да је збирка песама најпре подељена тако да осликава његове две љубави, чија је природа и концепција посве другачија. Такође, овде су посреди и два различита женска принципа и доживљаја лепоте жена, уважавања и љубави према њој. *Милица* је остварена, велика, вечна љубав која превазилази границе овоземаљског, велика жена и мајка вредна дивљења, Сундечићева сапутница кроз живот са којом је прошао и добро и лоше, док је Невенка страсна љубав, жудња, осцилација песникових емоција, да би се пред Невенкину смрт трансформисала у братско-сестринску љубав. *Миље* је његова остварена љубав, самим тим је песнику било захтевније да таква осећања преточи у речи, док је *Омиље* или Невенка била песникова сродна душа која га је подстакла да напише читав низ пе-

сама посвећених њој. Први део песничке збирке сав је у знаку достизања и остваривања те велике љубави и носи поруку како је све подређено љубави, да је главни извор свега љубав којој су и рај и природа у служби. Сам назив другог дела песничке збирке *Невенка* инспирацију проналази у народној традицији која има позитивну конотацију када је реч о цвету невен, посебно алудирајући на плодност и невиност који су у основи симболизма овог цвета. Тако је *Омиље* својеврсни венац невена саткан од цвећа, осећања и успомена на драгу, преминулу жену која је у његовом животу била и остала велика инспирација. За други део песничке збирке везан је морски пејзаж, с обзиром на то где се Невена и песник сусрећу. Овде драга обједињује жеље лирског субјекта које су ка њој усмерене, али до изражаја долази и порекло, односно словенство које песник такође истиче. У оба дела песничке збирке доминирају слике рајских предела и рајског врта, с тим што је у другом преовлађује и спомен пламена, жара, те еротичност више долази до изражаја зато што је драга овде предмет његових жеља. Сам крај предговора окончава се делом из писма и говори о томе да је посвећен читаоцима и да ће им на неки начин помоћи да разумеју о каквим се љубавима, а уједно и поетичким местима ради, и нада се да ће га читаатељи разумети као песника, а не као нешто друго, већ искључиво као ствароца што пред њих излива осећаје који му се у души стварају и роје. Анализа и предочавање битних делова предговора је заправо осветљавање Сундечићевих аутопоетичких места и уједно увертира у његову поетику како би се даље, у оквиру екскерпираног корпуса, показало значење и функција природе за лирског субјекта и поезију.

3. Функције пејзажа Сундечићевог *Миља и омиља*

У преплету народне књижевности и традиције, митологије, литературе, историје, културе лежи Сундечићева поезија која најпре осликава светле, идиличне, па и рајске пределе окупане светлошћу. Први део збирке, који носи назив *Милица или Миље*, сачињавају светле, ведре слике љубави, њиховог упознавања, те касније супружничког живота, где прикази природе не долазе у први план и нису у толикој мери присутни, као што су то у другом делу – *Невенки или Омиљу*. Друга половина песничке збирке обилује најпре ведрим, пејзажним приказима природе која служи да ослика љубав песника и драге, али касније све више претендује да буде израз песникових мисли и осећања, а такође и постаје нешто налик путопису осликавајући доживљаје. Овај део значајнији је због бројних осцилација, како на емотивном плану, тако и на плану пејзажа, јер је чест случај да идилични предели прелазе у слике буре, олује који осликавају немир и зле слутње. Како песничка збирка одмиче, те ће се слике постепено трансформисати у пределе чија се пропадљивост експлицитно истиче. „На њезин одлазак” јесте песма од које се

такав преокрет запажа. Овде су присутне слике буре на мору, олује, песник се не занима за природу уколико драга није део његовог песништва, што је својеврсно растакање тих слика, где се назире и спремност на њихово потпуно уклањање. У песми „На њезин одлазак” перципирамо песникову равнодушност према свему што га окружује, уз посебано истицање природних лепота, јер ће се тај мотив даље модификовати и преточити у незаинтересованост за исти феномен али је узрок томе одсуство драге и одсуство радости из његовог живота.

„Цвркут тица, ромон мора,
Зеленило винограда.
Мирис-цвијеће, рој лептира,
Не занимају мене сада.

Оде она!... Радост оде,
Одбјеже ме све весеље;
Оде она!... Свуд ми наста
Црна сјета и дресеље...

Устаните, вјетри срди,
Узваљајте сиње море!
Од страха муња и грома
Нек се тресу брда, горе!...”
(Сундечић, 1893: 58).

Песник прижељкује да природне непогоде онемогуће драгој да оде од њега, међутим, у овом случају оне нису његови савезници, већ спона са читаоцем, сигнал да се са песниковим бићем нешто догађа, тј. да је оно уморено и дубоко узнемирено, те као да прижељкује да природа представља ослободилачко његовог емоционалног света. Предочене слике веома су сродне Јакшићевом песништву који такође призива муње и громове који би затресли брда и горе и тако верно осликали срцбу и потресеност лирског субјекта, али и песника самог (Јакшић такође у великој мери, попут Сундечића, имплементира личне доживљаје живота и људи око себе, догађаје, мисли и осећања). Но, природа твори простор који се опире томе, као је њена функција сва усмерена ка творењу простора даљине који треба Невенки да обезбеди миран и сигуран пут у други град. Наиме, стиче се утисак да је песник ипак то разумео, те своје жеље преобратио, где од немирног мора сада жели мирно море, благо небо и ветар. Узбуркана осећања на крају песме ће се умирити, драга ће попут заласка сунца отићи, а он ће остати да је с нестрпљењем ишчекује. У тој крајњој песничкој слици заласка сунца и поређењу лежи битна разлика у односу на Јакшићеву поезију која до самог краја остаје без смираја, вечито уморена. Песма се, иако на почетку уморена, немирна, завршава заласком и надом да ће и драга попут изласка сунца поново гранути и указати му се.

У песми „Робињци” присутан је помен пролазности младости и лепоте:

„Живи;
[...]
Јер једанпут
Живимо овамо,
А брзо ка' лишће
С горе опадамо”
(Сундечић, 1893: 64),

те и љубави, говорећи о свеопштој слици датог феномена, али исто тако бива пропраћена завршетком једног циклуса природе, али ипак са једном битном дистинкцијом коју је песник у овим стиховима начинио – природа има својство обновљивости.

„И љубав је: машта, сјена
И прелазна јава,
Озелени – па увене
Ка' на пољу трава –”
(Сундечић, 1893: 66).

Све ове слике уједно прате и захваљење односа песника и његове драге у стварном животу, што ће даље кулминирати сликама снега, мраза, селидбе птица, које су супротстављене пређашњем жару срца коме је песник посветио изузетан број песама. Срба драге предочена је сликама снега и хладноће, док песниково срце настоји да ту зиму превазиђе. Овде запажамо како песник користи вешто пејзаже с циљем да осветли осећање, мисао, слутњу, неко лично размишљање или поуку. И не само то, слике природе постају најдоминантније у тренуцима песникове највеће туге, онда када жали за својом преминулом драгом.

Песма „Зрно од папрати” у основи има легенду о томе да ко о Ивањдану пронађе зрно папрати може чути говор биљака и животиња (нешто налик на легенду о немуштом језику). Овакав контекст потребан је да отвори простор мистерије и да пробуди пажњу читаоца који ишчекује да види шта ће се даље догодити. Предање има функцију реминисцирања догађаја, песниковог детињства, тренутака када је мајка имала обичај да ту причу исприча, а онда би се он, занесен тиме, трудио да пронађе зрно папрати које би му дало такву моћ, чиме би уједно могао сведочити фантастичном догађају и остварењу легенде.

„Све то може разабрати липо
Тај – ко зрно папратово нађе;
Разабрати чисто разговјетно,
Да га чудо и чудило снађе.

Те кад било уочи Ивање,
Споменем се казивања тога;

– Ох! ко не би сјетио се слатко
За дјетињства збора мајчинога?!...”
(Сундечић, 1893: 154).

Песник је запитан о легенди и томе каква све то чудеса природе ми нисмо у стању да ослушнемо и разумемо јер немамо моћ да чујемо биље, цвеће, животиње. Он се присећа тоpline мајчиних речи, дома и тог доживљаја, али то је само један од момената среће, када је она још увек била у животу, што, међутим, сада није случај. Вођен тим осећањем сете, песник наставља да ниже предосећања која му сугеришу и подсећају га на смрт вољене драге.

„Свака биљка, тице, животиње,
Кибе, гамад, повјетарце само:
Невенку су мени спомињали,
Каква бјеше — док бјаше амо;
[...]
Све је о том мени говорило
Сав тај данак до мрклог мрака —
Све тужило, за њом нарицало:
Па сџм и ја тужио и плака”
(Сундечић, 1893: 156).

Природа овде јесте један од централних мотива у почетку, да би касније постала наговештај слутњи, где ће песник почети да чује како неко говори о његовој драгој, што је на трагу легенде са почетка песме. Лирски субјект почиње да разазнаје знаке природе и да у њих учитава оно што и сам осећа. Оно што је спецификум песме је да најпре природа тужи и све око њега, па онда и песник, где се види једна саживљеност и јединство природе и песника.

Један од не тако честих примера у поезији 19. века јесте осликавање воћа, међутим, са Сундечићем то није случај јер у неколико наврата спомиње наранџу која је симбол приморских, медитеранских крајева. Наранџа се (као и нар) најпре везује за библијску симболику, где је према једној верзији воће са Дрвета спознања добра и зла било јабука, наранџа (нар) или пак парадајз (уп. Фербер, 2007: 12, 148). Наранџа је у Сундечићевој песми „Ах, наранчо!” била елемент који гради атмосферу места састанака двоје љубавника и представљала дрво плодности. Симболички наглашена симболика наранџе служи да би се первертовала, те да се свенулоост дрвета поистовети са смрћу жене која се бринула о биљци. Инверзна слика треба да нагласи коначност животног циклуса који је контрастно постављен пређашњој слици, када је Невенка била жива. Појава наранџе, тј. „присуство овде битно одређује стварно или имагинативно окружење у којем традиционални човек обитава и са којим себе доводи у везу” (Карановић, 2019: 107). Тако, паралелно са представљањем природног циклуса биљке, бива представљена јунакиња, њено деловање и догађај везан за њу.

„Ах, наранчо! што ли згину
Баш на прагу Невенкину?!...
 Ти висока и зелена,
 Дивно лишћем окићена;

 Њекад си ми бујно цвала:
 А сад си ми очајала;
 Смагнула си, погинула:
 Откад теби нестане,

 Она – што-но гојила те,
 Хладном водом појила те
 Јутром рано, вечер позно...
Вај! спомен ме мучи грозно!...
 Ти, наранчо, муко љута!”
 (Сундечић, 1893: 137).

Чест је мотив, запазићемо, песничково креирање злослутне атмосфере, где се наговештавају и предосећају догађаји који су представљени неким феноменом из природе. То је такође случај и са песмом „Испод храста”, где сова на гробу драге и змија која се вије око ногу томе доприносе, а у овој песми то су пад наранце и увенуће дрвета. Када је лирски субјект освестио и изговорио да његове драге више нема, више не жели рајске пределе и лепоте које има природа, јер нема смисла да то све постоји ако његова драга није ту. И на овом месту, као што ће то бити случај са наредном песмом, лирски субјект своје избављење од патњи види у смрти, коначност као завршетак наизглед бесконачног пострадавања.

Песма „На мостићу” такође је један од примера јединства песничковог емотивног света и природе. Кроз осцилације у пејзажима најбоље се приказује и умораност света лирског субјекта. На самом почетку приказан је ноћни предео Црне Горе и мирно море које је месечином осветљено. Лепота пејзажа мами поглед, прикивајући га за себе. Овде пејзаж осликава *душин мир*. Међутим, убрзо ће ова слика бити контрастно постављена слици буре, показујући тиме надолазак дуго одлаганих немира, који се тек у овом, преломном тренутку, освешћују јер песничкова душа бије бој са свим недаћама које су га задесиле.

„Таласи се ови муте,
Ах! моје су муке љуте!...
 Ко да стиша те валове?
 Шта да смири муке ове?...
 Н’ ако муња из облака?
Морска чељуст? или рака?...
 Валови се силно дижу,
 До грла ми муке стижу:
 Погинућу!... мајко моја!”
 (Сундечић, 1893: 151)

Овде долази до потпуног изједначавања лирског субјекта са пејзажом, где се само тако најпотпуније може објаснити читаоцу у каквим се пакленим мукама налази. Идеални предели као да су имали функцију да читаоцу наговесте да њима овде није место, управо зато што одступају од стања лирског субјекта. Заправо, идеални пејзажи треба да наговесте неминовност краха, преломног тренутка доласка одлагане туге и да нагласе да песник пред злом и недаћама постаје немоћан, готово савладан у тој мери да се препушта судбини која би га попут таласа носила или би пустила да га море потопи. Такође, она овом месту се запажа и негативитет природе, јер песник, због свега што га је у животу задесило, ишчекује своју погибију, увидевши да га више ништа не може спасти пред исклизнућем у смрт. Природа која је била песниково уточиште сада прети да постане целат који би му олакшао бескрајну патњу.

Анализом корпуса предочене су различите функције природе, где се показује да тумачење Сундечићеве поезије нипошто не сме бити једнозначно, управо зато што се и у песниковом емотивном свету, као и у свету природе нешто непрестано догађа, те на све елементе треба обратити посебну пажњу приликом приступања овој поезији. У догађајности природе и у бројним предоченим феноменима раскривају се и песникови догађаји, утисци, реминисценције, те нипошто не смемо занемарити такву симултаност која се пред очима читалаца непрестано одиграва.

Закључак

Истраживање осветљава најбитније тачке Сундечићевог песништва, те тако обрађује феномен утицаја других стваралаца на песника, затим жанровске разноврсности која је у спони са претходном тематиком. Ово је добра увертира у разматрање предговора песничке збирке *Миље и Омиље*, јер су претходним поглављем конципирани најважнији тематско-мотивски оквири његове поетике чиме бивају осветљена важна поетичка и аутопоетичка места саме збирке. Циљ истраживања јесте да се предоче најважнији елементи Сундечићеве поетике и да се кроз анализу песничке збирке осветле функције природе које су умногоме у вези и са песничким спољашњим, као и са унутрашњим светом.

Спецификум песничке збирке јесте и приказ биљног, а посебно животињског света који у песништву 19. века није толико присутан. Разлог овој тврдњи је понајвише осликавање морског простора, те простора Котора, Боке и Далмације. Поред тога, још једна од специфичности јесте и предговор који сведочи о томе да је Сундечић и те како био свестан његове намене, те и тога да сваки мотив има своју функцију, симболизам и место у песничкој збирци, и поруку коју жели да пошаље својим читаоцима, предо-

чавајући им различите контексте и околности настанка дела. Зато предговор представља интегрални део саме збирке, пружајући бројна тумачења стихова која су неодвојива од стварних догађаја и личних, песничких осећања и реминисценција.

Песник у простору природе проналази смирај, рај, уживање, али и утеху када жали за својом вољеном, исповедајући се пољу, лептиру, ловору, цвећу, јагањцима, славујима. Природа је његова главна песничка инспирација поред драге, он у њој види себе и своју драгу, што је кроз бројна поређења и приказано. Али, природа је и место промишљања, утехе, те касније песме чине исповедање о неоствареној, али правој љубави и бескрајној тузи за преминулом. Такође, природа је место песникове личне исповести, туге, те кроз жаљење које се остварује у простору природе песников емотивни свет бива поистовећен са светом природе, док преношењем осећања на пејзаже постиже да они осликавају песникову свеопшту жалост бића. Ово су само неки од примера које смо издвојили како бисмо осветлили које све функције природа има у Сундечићевој поезији и приказали како се оне мењају и усложњавају пратећи пејзаже кроз читаву песничку збирку.

Литература

- Сундечић, 1893: Ј. Сундечић, *Milje i Omilje ili Milica i Nevenka: cjelokupni sbornik ljubavnih pjesama*. Zagreb • Dioničarska tiskara.
- Бањевић, 1973: В. Банјевић, *Crnogorska poezija druge polovine XIX vijeka, u: Pleme za oblakom. Crnogorska poezija druge polovine XIX vijeka*, Titograd: Grafički zavod, Biblioteka „Luča”, 7–33.
- Божовић, 1928: П. Божовић, *Јован Сундечић*. Београд: Млада Србија.
- Иванић, 2009: Д. Иванић, Фолклорни романтичар Јован Сундечић, у: *Јован Сундечић: свештеник, пјесник, дипломата: зборник радова и избор поезије*, Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 125–127.
- Карановић, 2019: З. Карановић, ТАМО ДОЉЕН У ЦАРДИНЕ ЈА ПОСЕЈАХ БОБ И ДИЊЕ: Уводни стихови и свет флоре у лирским песмама Вукове збирке, у: *Гора калинова (биљни свет у традиционалној култури Словена), Зборник радова*. Београд: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 105–119.
- Максимовић, 2012: Г. Максимовић, Поновно читање Сундечићевог дјела, у: *Philologia Mediana* Ниш • *Philologia Mediana*, Филозофски факултет, 4-2012, 349–353.
- Максимовић, 2013: Г. Максимовић, *Заборављени књижевници: књижевноисторијски огледи о скрајнутим писцима српског 19. вијека*. Пале • Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета”.
- Никчевић, 2010: М. Никчевић, *Poezija druge polovine XIX i početka XX vijeka. u: Lingua Montenegrina*. Cetinje • Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević”, III, 5, 175–224.

- Певуља, 2021: Д. Певуља, Поезија и поетика Јована Сундечића, у: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, Нови Сад: Матица српска, Vol. 69 (2021), No. 1, 67–94.
- Фербер, 2007: М. Ferber, *A Dictionary of Literary Symbols, Second edition*. New York: Cambridge University Press.
- Цар, 1902: М. Цар, Јован Сундечић, у: *Летопис Матице српске* Нови Сад: Летопис Матице српске 215 (1902), 1–32.
- Шекара, 2009: Л. Шекара, Љубавне пјесме Јована Сундечића, у: *Јован Сундечић: свештеник, пјесник, дипломата: зборник радова и избор поезије*, Бања Лука: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске, 52–58.

Milica A. Kandić

THE PICTURE OF NATURE SUNDEČIĆ'S POETRY BOOK *MILJE I OMILJE ILI MILICA I NEVENKA*

Summary

The objective of this study is to examine and analyze the portrayal of natural imagery within Sundečić's poetry collection *Milje i Omilje ili Milica i Nevenka*. Initially, the paper will delineate the structural composition of the collection to enhance contextual understanding. This foundational exploration will identify the principal settings and motifs present in Sundečić's verse, serving as the cornerstone upon which subsequent analysis is built. This study attempts to clarify the poet's emotional and philosophical domains by presenting environmental imagery and revealing the thematic contrasts and functional roles of landscapes. Darker landscapes hint at death and the loss of cherished characters, whereas bright, cheery, and beautiful ones represent times of love and infatuation. Novelties in the representation of landscapes, like the seascapes of the Bay of Kotor and Trieste, are noteworthy in this stark contrast, as are literary allusions from authors like Francis Petrarch, Giacomo Leopardi, Dante Alighieri, Aleardo Aleardi, France Prešeren, and Alexander Pushkin. Furthermore, Aristotle is one of the prominent philosophers that Sundečić mentioned in his introduction as an influence. This analysis endeavors to provide a comprehensive insight into the thematic significance of natural spaces within the poetry collection, while also illustrating the intertextual connections with other literary traditions that have shaped Sundečić's work.

Keywords: poetry, romanticism, Jovan Sundečić, *Milje i Omilje ili Milica i Nevenka*, nature, the picture of nature